

Михайло Возняк—*Просвітні змагання галицьких українців в 19 віці (до 1850 р.)*.
Накладом товариства „Просвіта“ у Львові.
Стор. 53. У Львові, 1912.

Часи національного відродження в Галичині, особливо до М. Шашкевича та подій 1848 р., здебільшого темними уявляються навіть св.домому інтелігентові на Україні. Це якісь міфичні часи, про які не то не вироблено певного погляду, а не збрано ще навіть усіх фактів, не висвітлено—як, що та де робилося тоді для українського народу в Галичині. Принадлива постать Шашкевича та голосні події „весни народів“ потьмарили ще більше ті темні часи, і тільки аж тепер заходами нових дослідників ту темряву потроху розігнано й починає вже зарисовуватися дійсний образ просвітно-культурного становища Галичини в першій половині XIX в.

Нариси д. Возняка, що вже дав кілька цікавих наукових праць на ту тему, цим разом мають на меті популяризацію відомостей про культурну роботу в Галичині на світанні національного відродження. Автор починає свої нариси з становища Галичини по прилученні її до Австрії, ступінь по ступню, досить докладно переходить слідом за спробами культурно-просвітної роботи, що свого апогею дійшла в Галичині р. 1848, і кінчає на тому занепаді, що почався в 50-х роках XIX в. Дуже багато і цікавих фактів, і документальних даних дадуть оц. нариси звичайному читачеві, не знайомому з спеціаль-

ними дослідями, друкованими по наукових виданнях. Взагалі автор зумів вибрати з тодішнього життя все найбільш типове й характерне і досить повно переказати його в своїх нарисах.

До над цієї книжки треба зачислити недостачу принципіального підкладу, брак доброго пояснення фактів та деяку непевність у поглядах самого автора. Так напр., д. Возняк, розказавши про спробу заснувати просвітне товариство р. 1816, клерикальний і занадто лояльний характер його поясняє так: „щоби не дати найменшої причини до відкинення статута й до ворожих нападів, укладчик чи укладчички статуту ослонювали всі свої національно-просвітні цілі майже виключно релігійно-церковними намірами та щедрими впливами незвичайної лояльності супроти уряду“ (ст. 13). Здогадом про репресії з Відня поясняє д-ій Возняк і те, що товариство це „не проявило ніякої діяльності“ (ст. 14). Тим часом клерикальний та сервилістично-лояльний характер товариства легко пояснити й без цих здогадів самим складом його ініціаторів—політично неосвіченого духовенства, що по над свої кастові погляди не могло стати, не могло й вибитися з того мертвого кола, в якому опинилося через загальну темноту й несвідомість. Факти, в життя галицького духовенства, що поруч подає сам д. Возняк, як найкрше цю думку підпірають. Так само нещасливим здається мені здогад д. Возняка, що Могильницький тільки через те не прийшов до думки писати живою народньою мовою, що хотів показати полякам багатство рідної літератури і зачисливши до неї чужі видання, „найшовся у такім положеню, що мусів мову тих інших книжок признати літературною“ (стор. 16). Незручно теж уживати термин „український“, прикладаючи його до тих макароничних спроб, на які дуже багаті були часи відродження. До яких непорозуміннів доводить це самого автора, видно з такого прикладу. На стор. 25 д. Возняк оповідає про спробу видання „української часописи“ заходами між иншим занадто відомого Дениса Зубрицького, і зараз же сам подає такі відомости, що український характер того видання примушують рішуче відкинути: Зубрицький „не терпів живої української мови“, а ініціатори видання „ніяк не могли згодитися що до мови задуманої часописи“; де хто вимагав макароничної, а дехто навіть чистої церковно-славянської мови. Гарне ж мало бути „українське“ видання!..

Коли читач зможе критично поставитись до таких і подібних дефектів у поясненні матеріяла, то нариси д. Возняка безперечно стануть йому в природі своєю фактичною стороною.